

слід використовувати економію витрат уречевленої праці або приріст доданої вартості. Всі управлінські цілі та критерії прийняття рішень можна класифікувати та визначити цінність конкретного виду інформації для визначення управлінської цілі. Критерії прийняття управлінських рішень являють собою показники, які характеризують ступень досягнення управлінської мети, і повинні мати зв'язок з узагальненими критеріями: економією уречевленої праці та приростом доданої вартості. В якості перспектив подальших розвідок слід провести більш детальну класифікацію управлінських цілей та критеріїв прийняття рішень з метою класифікації управлінської інформації за критерієм цінності. Також слід зазначити, що важливим є визначення сутності другорядних якісних характеристик управлінської інформації та їх взаємозв'язку з цінністю.

Література

1. Вербін Є., Пінчук Ю., Белов А. Інформаційне забезпечення для обґрунтування раціональних управлінських рішень // Економіка та держава. – 2006. – № 2. – С. 61-62.
2. Корнєв Ю.Г. Теоретичні аспекти інформаційного забезпечення підприємницької діяльності // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 5(83). – С. 30-36.
3. Strassmann P.A. The Value Of Computers, Information and Knowledge [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу до статті : www.strassmann.com
4. Свиридов В.В., Мороз Б.И. Организация процессов обработки информации по критериям ценности и старения в АСУ. – Х.: Основа, 1992. – 112 с.
5. Шанкин Г.П. Ценность информации. Вопросы теории и приложений. – М.: Филоматис, 2004. – 128 с.
6. Вакульчик О.М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – 257 с.

Надійшла 29.05.2009

УДК 658.14:330.341

Л. М. МЕЛЬНИК

Тернопільський державний технічний університет імені Івана Пулюя

КОНКРЕТИЗАЦІЯ ПОНЯТЬ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

У статті дано загальну характеристику сутності поняття капіталізації як економічної категорії, узагальнено основні напрями дослідження змісту даного поняття, визначено загальні функції капіталізації та систематизовано види капіталізації підприємства за різними ознаками.

In the article general description of essence of capitalization's concept is given as an economic category, generalized basic directions of maintenance research of this concept, certainly public functions of capitalization and the types of capitalization of enterprise are systematized after different signs.

Ключові слова: капіталізація, підприємство, економічна категорія.

Вступ. Сучасні кризові умови господарювання змушують керівників вітчизняних підприємств шукати нові прийоми ефективного управління діяльністю. У зв'язку з цим, стратегічним завданням постає питання нарощування потенціалу бізнесу, що супроводжується процесом капіталізації. Сьогодні термін «капіталізація» стрімко входить в коло широковживаних категорій. Вже існує чимало трактувань даного поняття, однак не всі економісти вбачають в ньому один і той же зміст. Окрім цього, зауважимо, що на даний час недосконалою є й класифікація видів капіталізації підприємства, що, в свою чергу, гальмує процес розробки організаційно-економічних механізмів впливу на управлінську діяльність підприємств та можливості моделювання всього процесу капіталізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню сутності та значення капіталізації як економічної категорії присвячені праці таких вітчизняних науковців, як Брюховецька Н.Ю., Гордієнко К.Д., Козоріз М.А., Мочерний С.В., Осовська Г.В., Побурко О.Я., Турянський Ю.І. [1-7]. Зауважимо, що значно ширше це питання розглядається зарубіжними економістами, зокрема такими: Барунов Г.Я., Гальцева О.В., Дедкова М.В., Ідрисов Ш.М., Казинцев В.В., Малова Т.О., Овсянникова О.Н. та ін. [8-14].

Метою статті є дослідження сутності капіталізації як економічної категорії, конкретизації даного поняття, побудови класифікації видів капіталізації підприємства.

Виклад основного матеріалу. Еволюція трактування сутності дефініції «капіталізація» охоплює такі періоди:

1-й період – початок XIX століття. В рамках марксистської теорії капіталізація визначається як процес накопичення капіталу шляхом капіталізації прибутку, що призначений для розширення виробництва, з однієї сторони, та як потік майбутньої вартості, що розрахована з урахуванням ставки відсотку, тобто як капіталізація ринкової вартості.

2-й період – кінець XIX – початок XX століття. Представники неокласичного напрямку економічної теорії доповнили своїх попередників, і капіталізацію розуміли як процес створення та накопичення вартості, яка приносить ефект з дохідністю, що рівна ставці відсотку, розмір якого визначається визначеною продуктивністю капіталу [13].

Епоха кейнсіанства зробила новий крок у вивченні капіталізації як економічної категорії. Згідно з її теорією капіталізація базується на накопичуванні капіталу за допомогою грошового обороту. В результаті завершення виробничого циклу частина створеного грошового доходу споживається, а інша частина спрямовується на підтримання та розвиток активів і таким чином накопичується.

3-й період – кінець XX століття. З другої половини XX століття процес дослідження сутності цього терміну гальмується. Парадокс полягає в тому, що тривалий час слово «капіталізація» майже не вживалося, причому не лише у вітчизняній науковій літературі, а й за кордоном;

4-й період – сьогодення. Спостерігається зростання інтересу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців до сутності та значення капіталізації підприємства як економічної категорії.

Дослідивши особливості трактування капіталізації сучасними економістами, зазначимо, що сьогодні найчастіше її розуміють як:

- 1) процес формування капіталу юридичної особи;
- 2) показник ринкової вартості компанії на фондовому ринку, що визначається як добуток суми цінних паперів емітента, випущених в обіг на їх ринкову ціну [9];
- 3) компенсація разових витрат, що виражають вкладання капіталу, за рахунок накопичення річного прибутку, а не за рахунок реалізації продукції;
- 4) перетворення чистої доданої вартості на капітал, тобто використання її на розширення виробництва [6];
- 5) процес утворення фіктивного капіталу у вигляді акцій, облігацій, заставних листів іпотечних банків [6];
- 6) перетворення майна на грошовий капітал [6].

В економічному тлумачному словнику під капіталізацією розуміється процес визначення вартості об'єкта оцінки на підставі чистого операційного або рентного доходу від його використання [2].

В економічній енциклопедії за редакцією Мочерного С.В. капіталізація трактується як процес використання частини додаткової вартості на розширення капіталістичного виробництва, а також як процес вкладання частини доходів у цінні папери й отримання на них прибутку у формі відсотка [4].

Дещо інше визначення дає Побурко О.Я. Учений стверджує, що дана категорія відображає процес трансформації власних та залучених коштів, а також коштів, які отримуються завдяки реструктуризації, у капітал підприємства [7].

Огляд багатьох підходів до визначення сутності капіталізації різних авторів дає можливість зробити висновок про їх розподіл на 4 напрями, що відображено на рис. 1.

Рис. 1. Підходи до визначення сутності капіталізації

Перший напрям досліджень пов'язаний з працями всесвітньовідомого економіста Карла Маркса. В якості основи дослідження тлумачень капіталізації лежить його теорія, яка вперше детально розглянула економічну природу капіталу та капіталізації як певну систему соціально-економічних відносин. Другий напрям досліджень визначень капіталізації як економічної категорії базується на працях багатьох сучасних економістів, зокрема таких як Дедкова М.В., Козоріз М.А., Мочерний С.В., Осовська Г.В., Побурко О.Я., Турянський Ю.І. В даному випадку капіталізація трактується як процес трансформації доходів у капітал. Автори третього напрямку досліджень трактують капіталізацію виключно з фінансової сторони діяльності підприємства, тобто як процес приросту фінансового капіталу (Бектенова Д.Ч., Гальцева О.В., Гільфердінг Р., Невський І.О.). Праці авторів, що відносяться до четвертого напрямку, присвячені дослідженню капіталізації як показника оцінки ринкової вартості підприємства (Барунов Г.Я., Єжов Ю.В., Ідрисов Ш.М., Казинцев В.В., Корольова О.О., Овсянникова О.М., Челноков А.С.).

Зауважимо, що трактування капіталізації як критерію оцінювання ринкової вартості підприємств на даний момент є найпопулярнішим. Проте, ми вважаємо, що такий підхід не відображає повністю зміст значення терміну, оскільки виступає лише як індикатор фондового ринку. Враховуючи те, що чимало підприємств не є публічними, тобто не виходять на ринок фінансового капіталу, то визначення і оцінювання процесів капіталізації за допомогою такої методики є недоречними. З огляду на це пропонуємо під поняттям капіталізації підприємства розуміти процес спрямування коштів на розвиток та розширення підприємницької діяльності, в результаті чого відбувається накопичування капіталу підприємства та збільшення його вартості.

Сьогодні в багатьох економічних словниках та енциклопедіях можна зустріти чимало понять, що впливають із категорії капіталізації, а саме:

- 1) капіталізація прибутку означає використання певної його частки на збільшення капіталу підприємства, на розвиток підприємницької діяльності;
- 2) капіталізація дивідендів, тобто збільшення курсової вартості акцій за рахунок використання певної частини дивідендів вкладників;
- 3) капіталізація основних фондів – це реальне збільшення вартості основних фондів за рахунок поточної діяльності;
- 4) капіталізація земельної ренти – це метод визначення вартості землі, що передбачає капіталізацію доходів від використання земельної ділянки власником або користувачем;
- 5) капіталізація ринку – це показник, який відображає рівень капіталізації підприємств певного ринку;
- 6) капіталізація регіону, країни – сукупність показників капіталізації господарюючих суб'єктів регіону, країни в цілому.

Більш повніше економічний зміст капіталізації проявляється у специфічних функціях, які вона виконує:

- 1) оцінююча тобто відображення оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства з метою вивчення її ефективності та виявлення наявних резервів, відповідність діяльності підприємства міжнародним критеріям ефективності;
- 2) прогностична – слугує індикатором майбутнього стану підприємства; основний зміст даної функції полягає в оцінюванні потенціалу підприємства [12, с. 32];
- 3) мобілізаційна – полягає у залученні ресурсів для цілей організації, розширення виробництва, швидкого освоєння сучасних технологій тощо;
- 4) розподільча – зміст даної функції полягає в ефективному розподілі усіх залучених ресурсів на розвиток та розширення діяльності підприємства, тобто здійснення процесу капіталізації, збалансованість економічної діяльності підприємства;
- 5) стратегічна – полягає у виборі перспективних напрямків діяльності підприємства, що зорієнтовані на довгострокову перспективу, досягнення конкурентних переваг підприємством та забезпечення стабільного ефективного функціонування, утримання своїх позицій на ринку;
- 6) стимулююча – виступає стимулятором економічного, науково-технічного розвитку підприємницької діяльності;
- 7) інформаційна – дає змогу оперативно зібрати чи розповсюдити інформацію про рівень економічної стійкості та інвестиційної привабливості підприємства на мікро-, мезо- та макрорівні.

Неоднозначність трактування сутності капіталізації підприємства, наявність декількох підходів до узагальнення її проблематики обумовили дослідження типології даної категорії. Багато авторів виділяють різні види капіталізації. На рис. 2 відображено їх загальний поділ за певними ознаками:

1. За формою впливу виділяють реальну, ринкову або фіктивну та маркетингову капіталізацію. Якщо отриманий прибуток реінвестується у підприємство, то такий результат його фінансово-господарської діяльності називається реальною капіталізацією. Показник ринкової капіталізації базується на визначенні вартості підприємства шляхом добутку всіх акцій підприємства на їх найвищу ринкову ціну. Інколи таку форму прояву капіталізації називають фіктивною. Її особливістю є те, що вона ініціюється не внутрішнім менеджментом підприємства, а зовнішніми біржовими структурами, що здійснюють котирування акцій.

Така форма прояву капіталізації має певний недолік – спекулятивні дії на фондовому ринку.

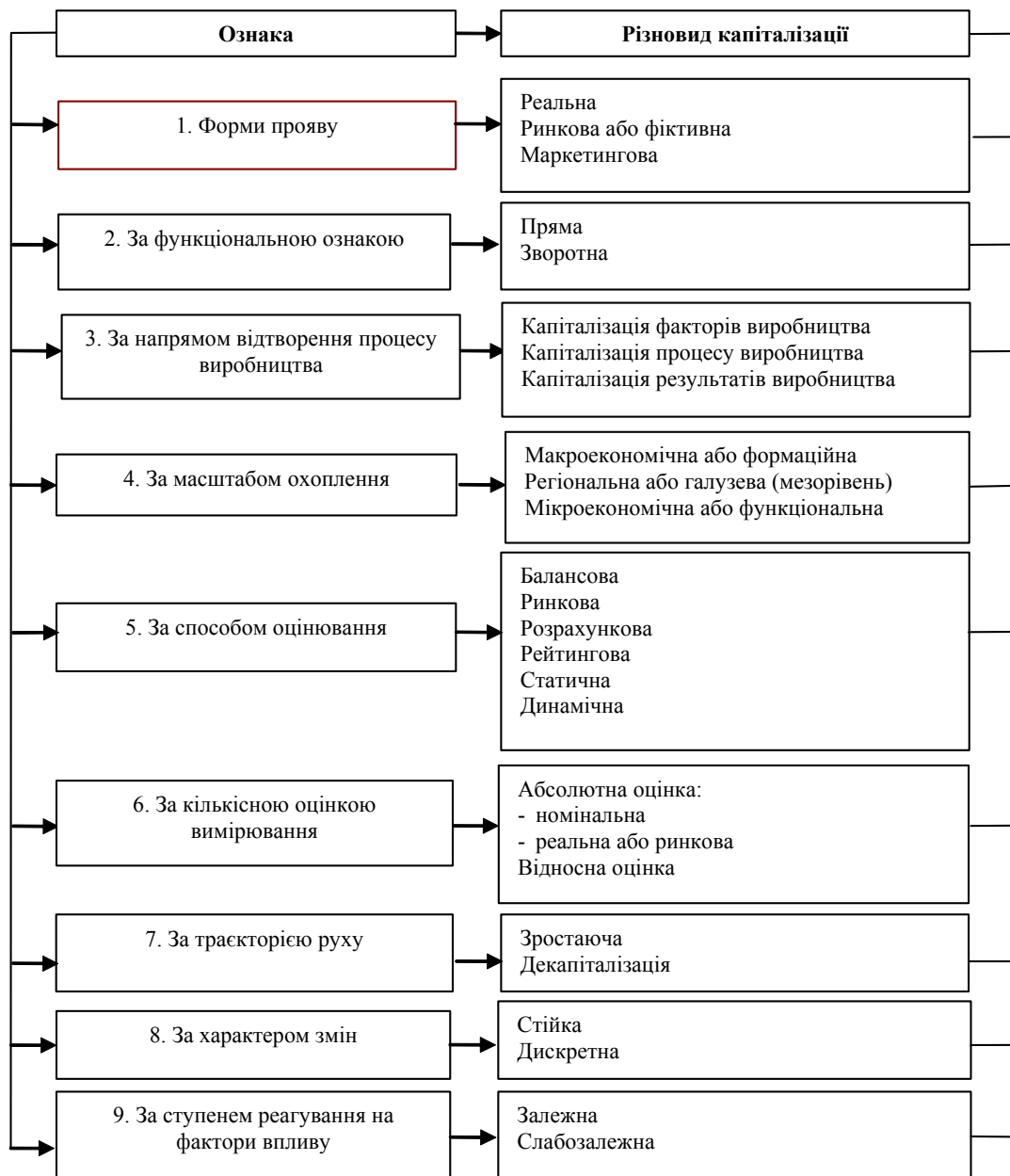

Рис. 2. Класифікація видів капіталізації підприємства

Окрім цих двох видів капіталізації за їх формою прояву виділяють ще маркетингову, яка являє собою зростання вартості підприємства за рахунок генерування доходів в результаті підвищення вартості нематеріальних активів, що мають відношення до маркетингу.

2. За функціональною ознакою капіталізацію поділяють на пряму та зворотну. Пряма капіталізація – це процес, що відображає перетворення ресурсу, залученого у виробництво, у вартість, яка приносить додаткову вартість. Зворотна капіталізація пов'язана із перетворенням додаткової вартості або доходу у капітал [3].

3. За напрямом відтворення процесу виробництва виділяють три види капіталізації: капіталізація факторів виробництва, тобто залучення у ринковому обігу всіх виробничих факторів як засобів виробництва, на основі чого формується їх ринкова вартість; капіталізація процесу виробництва, що відображає економічний зміст самого процесу капіталізації, який виражається в забезпеченні збільшення додаткової вартості, покращенні фінансового результату діяльності підприємства; капіталізація результатів виробництва, тобто перетворення нової вартості у капітал підприємства [5].

4. За масштабом охоплення капіталізація є формаційною, регіональною і функціональною. Формаційна капіталізація являє собою процес розширення приватного сектора економіки до рівня загальнодержавного, тобто це є макроекономічна капіталізація. В міру зменшення рівня масштабного

охоплення вирізняють регіональну або галузеву капіталізацію, яка охоплює показники капіталізації господарюючих суб'єктів певного регіону або галузі, а функціональна капіталізація передбачає здійснення інвестиційного процесу грошового доходу в економічну діяльність підприємства, тобто це є мікроекономічний рівень [8].

5. За способом оцінювання розрізняють шість видів капіталізації: балансову, ринкову, розрахункову, рейтингову, статичну та динамічну. Балансова капіталізація визначається на підставі статистичного узагальнення балансової інформації щодо вартості активів і пасивів досліджуваного підприємства. Аналіз балансу надає повну, правдиву інформацію про фінансовий стан підприємства на звітну дату, а також свідчить про можливість здійснювати процес капіталізації.

Ринкова капіталізація – це загальна вартість всіх акцій емітента. Особливість використання показника ринкової капіталізації полягає в тому, що він розраховується лише акціонерними товариствами. Для підприємств інших організаційно-правових форм господарювання застосовуються розрахункові методи капіталізації з використанням коефіцієнта, індексу та мультиплікатора капіталізації.

Дедалі частіше в економічній літературі з питань управління капіталом підприємства зустрічається інший метод оцінювання процесів капіталізації підприємства, зокрема метод рейтингування, в основі якого покладено побудову рейтингу підприємств за результатами значення показника капіталізації кожного підприємства зокрема.

Обґрунтування поняття статичної капіталізації зводиться до того, що для визначення будь-якої капіталізації, окрім, фіктивної або ринкової, використовуються дані балансу підприємства, що мають статичний характер, тобто відображають накопичений рівень капіталізації на певну дату складання балансу [11].

Відображення показників капіталізації у їх русі дає змогу оцінити темпи його зростання чи спаду, охарактеризувати ефективність такого процесу, показати рівень розвитку підприємницької діяльності. Використання динамічної капіталізації допомагає інвестору, власнику підприємства прийняти важливе стратегічне рішення щодо розвитку такого підприємства, відобразити його місце у рейтингу серед інших конкурентів.

6. Кількісне оцінювання рівня капіталізації здійснюється за допомогою абсолютних та відносних величин. Абсолютна капіталізація підприємства вимірюється відповідною величиною реального капіталу, відносно оцінювання здійснюється шляхом співвідношення певної частки капіталу до загального обсягу ресурсів підприємства або результатів виробничого процесу [5]. Номінальна капіталізація відображає оцінку підприємницького потенціалу господарюючого суб'єкту на основі номінальної вартості його виробничих об'єктів. А реальна капіталізація дає загальну характеристику розвитку підприємницької діяльності в поточному періоді на момент її оцінювання.

7. За траєкторією руху капіталізація буває зростаючою та спадною, тобто декапіталізацією. Якщо у динаміці відслідковується стабільне підвищення рівня капіталізації підприємства, то мова йде про зростаючу капіталізацію. Якщо ж траєкторія змін капіталізації має протилежний характер або взагалі є незмінною, то такий процес називається декапіталізацією.

8. За характером змін капіталізація буває стійкою та дискретною. Якщо в діяльності підприємства спостерігаються стабільні процеси щодо його розвитку та розширення, то можна стверджувати, що капіталізація даного підприємства є стійкою. За умов постійного коливання зростання, застою і спаду (декапіталізації) таких процесів протягом певного періоду капіталізація називається дискретною.

9. За ступенем реагування на фактори впливу розрізняють залежну капіталізацію та слабозалежну. На рівень капіталізації підприємства впливає багато факторів. Проте, серед них є така група факторів, за умови зміни яких може серйозно змінитися рівень капіталізації. В такій ситуації мова йде про залежну капіталізацію. Якщо ж показник капіталізації не надто сильно реагує на зміну окремих чинників, то така капіталізація називається слабозалежною.

У зарубіжних країнах показник капіталізації виступає одним з найважливіших показників, що відображає поточний стан та перспективи розвитку підприємства на ринку, а також характеризує весь потенціал підприємства, включаючи інвестиційну його привабливість. У вітчизняній же практиці, навпаки, сформувалася думка, що капіталізація – це прерогатива виключно фінансового ринку. Статистика й досі не оперує цим терміном, а сповільнення темпів практичного застосування показника вже накладає свої негативні відбитки на економіку країни в цілому. Ось одна з головних причин недооцінювання вартості більшості підприємств, в тому числі гігантів промисловості, в межах України.

Висновки. Таким чином, проведені дослідження з питань сутності поняття капіталізації дозволяють зробити наступні висновки:

- 1) в сучасній теорії і практиці управління підприємницькою діяльністю спостерігається відсутність чіткого і єдиного тлумачення цього терміну, в результаті чого чимало тверджень є різними за своїм змістом;
- 2) наявність різних трактувань поняття капіталізації унеможливило існування єдиного методичного підходу до аналізування капіталізації підприємства;
- 3) більшість сучасних підприємств не розраховують показник капіталізації, оскільки не усвідомлюють основного його значення як показника рейтингової оцінки ефективності та інвестиційної

привабливості підприємства.

Як підсумок, можна зазначити, що для вітчизняної економіки, яка на даний момент перебуває в кризовому стані, особливою актуальністю набуває питання оцінювання рівня капіталізації підприємств, адже за рубежом він є показовим у питаннях конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості господарюючого суб'єкту, а також ефективності використання всіх його виробничих ресурсів.

Література

1. Брюховецька Н.Ю. Підходи до визначення капіталізації підприємств // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. 2007. – Випуск 31-1. – С. 224 – 229.
2. Гордієнко К.Д. Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки. – Вид. 2-е, перероб. і доп. – К.: КНТ, 2007. – 360 с.
3. Козоріз М.А. Роль і функції капіталізації в забезпеченні економічного розвитку суб'єктів господарювання // Регіональна економіка. – 2007. – № 2. – С. 42 – 48.
4. Економічна енциклопедія: У трьох томах / За ред. С.В. Мочерного. – Тернопіль: ТАНГ, 2000.
5. Капіталізація економіки України / За ред. В.М. Гейця, А.А. Гриценка. – К.: Ін-т екон. та прогнозув., 2007. – 220 с.
6. Осовська Г.В., Юшкевич О.О., Завадський Й.С. Економічний словник. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.
7. Побурко О.Я. Організація управління капіталізацією господарського комплексу: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Львів, 2001. – 15 с.
8. Турянський Ю.І. Державне регулювання господарських систем в умовах лібералізації та капіталізації економічного розвитку: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Львів, 2005. – 25 с.
9. Барунов Г.Я. Институциональные предпосылки роста капитализации отечественных металлургических компаний: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Москва, 2007. – 21 с.
10. Гальцева Е.В. Капитализация как фактор укрепления финансовой устойчивости предприятий сферы услуг: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Москва, 2005. – 23 с.
11. Дедкова М.В. Капитализация и ее влияние на экономический рост (на примере непубличных компаний): Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Москва, 2008. – 28 с.
12. Казинцев В.В. Рыночная капитализация российских промышленных корпораций как фактор повышения экономической эффективности производства: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Москва, 2003. – 27 с.
13. Малова Т.А. Капитализация в условиях российской экономики: Теоретические и практические аспекты. – 2-е изд. – М.: Книжный дом «Либроком», 2009. – 208 с.
14. Овсянникова О.Н. Капитализация промышленных предприятий России как фактор повышения их хозяйственной устойчивости: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Москва, 2002. – 31 с.

Надійшла 30.05.2009

УДК 519.866:658.155.2

А. А. СИНИЦЬКИЙ

Хмельницький національний університет

ПОБУДОВА БАГАТОФАКТОРНОЇ ОПТИМІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ПРИБУТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто модель товарного прибутку підприємства, проведено детальний аналіз її компонентів. Побудовано прогнозу оптимізаційну модель товарного прибутку на основі класичної моделі. Сформульована методика побудови моделі оптимізації товарного прибутку.

There was considered a model of the wares profit at the enterprise, carried out the detailed analysis of its components. There has been constructed the prognostic optimizing model of the wares profit on the base of the classic model. There has been formulated the method of the wares profit optimizing model construction.

Ключові слова: модель товарного прибутку підприємства, прогнозна оптимізаційна модель.

Вступ. Сучасний стан економіки України, який характеризується фінансовими кризовими явищами у всіх її галузях, суттєво спонукає промислові підприємства до активних дій щодо оптимізації своєї діяльності на всіх етапах його функціонування. Отже, наразі актуальною необхідністю є побудова оптимізаційних моделей, які дадуть можливість покращити стан підприємства, раціонально розподіляти вільні фінансові ресурси та ефективно планувати комерційно-виробничу діяльність.

Мета дослідження – провести детальний аналіз компонентів класичної моделі товарного прибутку промислового підприємства та побудувати на її основі модель, яка дасть змогу одержати максимальний прибуток в прогнозованому періоді та знайти оптимальні обсяги факторів, що в майбутньому сформулюють максимальний прибуток.